

(In Personam) את הדרך לנקוט בהליכים משפטיים. תחולתו של הצו החוסם רחבה, והיא עשויה להתפרש על פתיחת הליכים חדשים, על הליכי ביניים לרבות בקשות, ועל נקיטת הליכים בתיקים שהטיפול בהם הסתיים זה מכבר. הצו יכול להיות כללי ויכול לכלול תנאים כגון חיוב בתשלום הוצאות שנפסקו בעבר, טרם נקיטת כל הליך נוסף, הגבלות בנוגע לבעלי דין מסוימים, הגבלות הנוגעות לתקופת זמן מסוימת, או התניית פתיחת ההליך באישור בית המשפט.

ב. צו חוסם לאור זכות הגישה לערכאות

הוצאתו של צו חוסם נתונה לשיקול דעתו של בית המשפט, אך היא פוגעת בזכות הגישה לערכאות, שלגבי מהותה ומעמדה ניתן להסתפק בעניינינו בסקירה קצרה של הידוע והמוסכם: זכות הגישה לערכאות היא זכותו של הפרט לפנות אל הערכאות ולקבל סעד, ללא סירוב, ללא עיכוב וללא משוא-פנים.⁶ לראשונה הכיר בית המשפט במעמדה החוקתי של זכות הגישה לערכאות בפרשת **ארפל אלומיניום**, ואף הובעה בה הדעה ש"אין

היא זכות יסוד במובנו הרגיל של המושג [...] נעלה היא על זכות-יסוד".⁷ כיום אין עוד חולק על כך, כי זכות הגישה לערכאות היא אחת הזכויות החוקתיות המעוגנות בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.⁸ מעמד חוקתי זה

האם בגדר סמכותו הרחבה מוסמך בית המשפט להוציא צו אשר יחסום בעל דין מהאפשרות לממש את זכותו החוקתית לפנות לערכאות? סוגיית הצו החוסם מעוררת שאלות במישור גבולות הסמכות של בתי המשפט בישראל ככלל, ובמישור ההגבלות שניתן להטיל על זכות הגישה לערכאות במישור החוקתי. הרף חשיבות הנושא, לא מצאנו כי עד כה נערך דיון מרוכז בסוגיה, עובדה מפתיעה בהתחשב בדיון הער שמתקיים בשנים האחרונות בבתי המשפט בנושא.³ ברשימה זו, נבקש להציג התייחסות כוללת לסוגים השונים של הצווים החוסמים, תוך בחינת ההתפתחויות שחלו בתחום, אגב חידודן של כמה הבחנות.

א. מהו צו חוסם

סעיף 75 לחוק בתי המשפט⁴ קובע את סמכותו של כל בית משפט הדין בעניין אזרחי, להעניק לצדדים להליך סעד לרבות צווים, וזו לשונו: "כל בית משפט הדין בעניין אזרחי מוסמך לתת פסק דין הצהרתי, צו עשה, צו לא-תעשה, צו ביצוע בעין וכל סעד אחר, ככל שיראה לנכון בנסיבות שלפניו".

סעיף זה מקנה לבתי המשפט קשת רחבה של כלים וסעדים, שבהם הוא יכול להשתמש בהתאם לשיקול דעתו. הביטוי שבסיפא "כל סעד אחר" מצביע על כך שמדובר ברשימה פתוחה המאפשרת לבתי המשפט ליצור סעדים חדשים ולקבוע את אופן הפעלתם.⁵ כפי שנראה בהמשך, צווים חוסמים הוצאו על ידי בתי המשפט על בסיס סמכות זו. ככלל, צו חוסם הוא צו יציר הפסיקה, החוסם בפני מתדיין

1 פרופ' יורם רבין הוא היועץ המשפטי למבקר המדינה ולשעבר דיקן בית הספר למשפטים ע"ש חיים שטריקס במסלול האקדמי המכללה למנהל.
2 אלון רודס הוא בוגר במשפטים (LL.B.) ותלמיד לתואר מוסמך במשפטים (LL.M.) בבית הספר למשפטים ע"ש חיים שטריקס במסלול האקדמי המכללה למנהל.
3 לאחר סיום כתיבתה של רשימה זו פורסם תזכיר הצעת חוק בתי המשפט (תובע טרדן), התשע"ח-2018, שתכליתו להסדיר את השימוש בצו חוסם כנגד מתדייני סרק סדרתיים וטרדניים המגישים הליכי סרק רבים. רשימתנו לא עוסקת בהצעה זו.
4 חוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984.
5 ע"א 447/92 רוט נ' אינטרקונטיננטל קרדיט קורפריישן, פ"ד מט(2) 102, 109 (1995); בג"ץ 1438/98 התנועה המסורתית נ' השר לענייני דתות, פ"ד ננג(5) 378, 377 (1999).

6 ראו: יורם רבין **זכות הגישה לערכאות זכות חוקתית** 25 (1998), צוטט בהסכמה ברע"א 2142/13 **נעמאת נ' קרמין**, פ"ד 6' להחלטה (פורסם בנבו, 13.11.2014); ראו והשוו אהרן ברק "זכות הגישה למערכת השיפוטית" **ספר שלמה לזין** 31, 32 (2013); שלמה לזין **תורת הפרוצדורה האזרחית: מבוא ועקרונות יסוד** 27 (מהדורה שנייה, 2008).
7 ע"א 733/95 **ארפל אלומיניום בע"מ נ' קליל תעשיות בע"מ**, פ"ד נא(3) 577, 629 (1997).
8 זכות הגישה תוארה בפסיקה כ"זכות קונסטיטוציונית" וכ"זכות יסוד שאינה כתובה על חוק-יסוד", ראו: ליאב אורגד ויורם רבין "זכות הגישה לערכאות של נתיני אויב" **מחקרי משפט** כט 469, 475 (2014) והאסמכתאות המופיעות שם. ראו, גם: רע"א 7608/99 **לוקי ביצוע פרויקטים (בנייה) 1989 בע"מ נ' מצפה כינרת 1995 בע"מ**, פ"ד נונ(5) 156, 163 (2002); רע"א 9572/01 **דדון נ' וייסברג**, פ"ד נו(6) 918, 921 (2002); ע"א 4980/01 **כהן נ' גלאם**, פ"ד נח(5) 629, 625 (2004); ע"א 6805/99 **תלמוד תורה הכללי והישיבה הגדולה עץ חיים בירושלים נ' העדה המקומית לתכנון ולבנייה ירושלים**, פ"ד נז(5) 433, 460 (2003); בש"א 1528/06 **ורנר נ' כונס הנכסים הרשמי**, פ"ד 8' להחלטה (פורסם בנבו, 17.10.2007); בג"ץ 9198/02 **ההסתדרות הרפואית בישראל נ' היועץ המשפטי לממשלה**, פ"ד סג(1) 352, 404 (2008); רע"א 993/06 **מדינת ישראל נ' דיראני**, פ"ד סה(1) 438, 438' פ"ד 23' לפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה (2011); עניין **נעמאת**, לעיל ה"ש 6.

מבוסס על מספר הצדקות: הראשונה, הצדקה פוליטית-דמוקרטית, שלפיה הגישה לערכאות היא אמצעי חיוני ומחויב המציאות לשמירה על הזכויות הפוליטיות, שהן תנאי הכרחי לקיומה של חברה דמוקרטית;⁹ השנייה, הצדקה חברתית, לפיה אין זה ראוי שמחסומים כלכליים או כאלה הנובעים ממורכבות ההליך יובילו להדרה של קבוצות אוכלוסייה מוחלשות.¹⁰ הצדקה זו מבוססת הן על החובה שלא להטיל מגבלה בלתי-שוויונית על זכות הגישה, הן על הרצון לצמצם פערים חברתיים;¹¹

השלישית, הצדקה מכשירנית, לפיה מימושה של זכות תתאפשר רק באמצעות קיומו של הליך שיכיר בה, יפרשה, יבחן את היקפה, ויקבע מהו הסעד הניתן בעקבות הפרתה.¹² הצדקות מרכזיות אלו מצביעות על אופייה העשיר של זכות הגישה לערכאות,¹³ שהיא אגד של זכויות בבחינת "מעשה תצריך".¹⁴

בשל מעמדה החוקתי של זכות הגישה לערכאות, פגיעה בה יכולה להיות כדון, רק אם תעמוד בארבעת תנאיה של פסקת ההגבלה שבסעיף 8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. לדעתנו, פגיעה בזכות הגישה לערכאות, באמצעות צו חוסם, אינה מעוררת בעיה חוקתית קשה ככל שהדבר נוגע לשלושת התנאים הראשונים. נסביר בקיצור: **התנאי הראשון** של פסקת ההגבלה קובע, כי הפגיעה בחוק צריכה להיעשות בחוק או מכוח הסמכה מפורשת בו. כאמור לעיל הוצאתו של צו חוסם נעשית מכוח הסמכה מפורשת שבסעיף 75 לחוק בתי המשפט ("כל סעד אחר [...]").¹⁵ **התנאי השני**, שלפיו החוק הפוגע צריך להלום

9 רבין, לעיל ה"ש 6, בעמ' 47-51; ברק, לעיל ה"ש 6, בעמ' 34-35, מצין בהקשר להצדקה זו כי ביסוד הזכות, לצד קיומה של דמוקרטיה, ניצב גם שלטון החוק.

10 רבין, שם, בעמ' 52.

11 Jack B. Weinstein, The Poor's Right to Equal Access to the Courts, 13 Conn. L. Rev. 651, 658 (1981); Jeffrey R. Pankratz, Neutral Principles and the Right to Neutral Access to the Courts, 67 Ind. L.J. 1091 (1992); John Leubsdorf, Constitutional Civil Procedure, 63 Tex. L. Rev. 579, 599 (1984); לוי, לעיל ה"ש 6.

12 וזאת לצד הצדקות וטעמים משלימים. ראו, למשל: ברק, לעיל ה"ש 6, בעמ' 35, המוסיף כי משום שתפקידו של בית המשפט במסגרת הפרדת הרשויות הוא להכריע בסכסוכים בין הפרט ובין רשויות השלטון, פגיעה בזכות הגישה לבית המשפט היא למעשה פגיעה בעקרון הפרדת הרשויות. הגנה על עיקרון זה הוא טעם נוסף לקיומה של הזכות; ניתן לציין כי לקיומה של הזכות קיים טעם שעניינו פיקוח וביקורת על מנגנוני השלטון והרתעה מפני ניצול לרעה של כוח השררה, וכן כי הזכות היא תנאי למימוש מטרה מרכזית בהליך השיפוטי של גילוי וחקר האמת, וראו גם: אורגד ורבין, לעיל ה"ש 8, בעמ' 474.

14 ברק, שם, בעמ' 33.

15 לדיון נרחב ומקיף בשאלה האם פגיעה בזכות הגישה נעשתה בחוק או מכוח הסמכה מפורשת שבו, ראו: פרשת **דיראני**, לעיל ה"ש 8, פס' 31 לפסק דינו של השופט מלצר;

את ערכיה של מדינת ישראל, **והתנאי השלישי** שלפיו החוק הפוגע נועד לתכלית ראויה - גם הם לא מעוררים בעיה מיוחדת. אכן, חוק בתי המשפט, וסעיף 75 שבו, המסמיך את בתי המשפט להוציא תחת ידיהם סעדים שיפוטיים, הוא חוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, שקיומה של רשות שופטת (מערכת בתי משפט) היא אחד מסממניה. מכאן גם אין חולק כי סעיף 75 לחוק נועד "לתכלית ראויה". אולם, כפי שנראה להלן, השאלה העיקרית הדורשת בחינה,

נוגעת **לתנאי הרביעי** של פסקת ההגבלה - הדרישה כי הפגיעה בזכות החוקתית לא תעלה על הנדרש. אכן, השאלה האם צו חוסם פוגע בזכות הגישה לערכאות מעבר לנדרש היא השאלה העיקרית המתעוררת בענייננו, ומתן תשובה לה מחייבת עריכת איזון - מצד בית המשפט - בין זכות הגישה לערכאות,

"בישראל קיימים למעשה שלושה סוגים של צווים חוסמים: הראשון, צו חוסם למניעת ניהול הליכים בפורום זה; השני, צו חוסם למניעת ניהול הליכים בישראל; השלישי, צו חוסם כנגד "תובע טרדן"

לאינטרסים הנוגדים המצדיקים הוצאתו של צו חוסם. הצווים החוסמים אינם עשויים מקשה אחת. ניתוח השימוש שנעשה בצווים חוסמים מגלה כי בישראל קיימים למעשה שלושה סוגים של צווים חוסמים: הראשון, צו חוסם למניעת ניהול הליכים בפורום זה; השני, צו חוסם למניעת ניהול הליכים בישראל; השלישי, צו חוסם כנגד "תובע טרדן". נייחד דיון לכל סוג בנפרד.

ג. צו חוסם בפני הליכים בפורום זר

בתי המשפט הכירו בכך שלא בכל מקרה תינתן לבעל דין האפשרות לנהל בה בעת הליכים דומים - האחד בישראל והשני בבית משפט של פורום זר.¹⁶ בפסיקה נדון לעתים הליך שהחל להתברר בישראל, כאשר בד בבד כבר החל בעל הדין בדיון באותו עניין בערכאות זרות,¹⁷ ולעתים אף הובעה הדעה, אגב אורחא, לפיה ניתן לאסור על פנייה

דנ"א 5689/11 **מדינת ישראל נ' דיראני**, פס' 69-70 לפסק דינו של הנשיא גרוניס, פס' 15-16 לפסק דינו של השופט מלצר (2015); בעניין זה, הודגשה העובדה כי גם כלל אשר נקלט מהמשפט המקובל עונה על הדרישה שהפגיעה תיעשה בחוק, וכך גם כלל אשר אומץ בישראל הוא בבחינת חוק לצורך בחינת הפגיעה בזכות.

16 ע"א 100/76 **פרלמוטר נ' פרלמוטר**, פ"ד ל(3) 355, 363 (1976).

17 המ' 280/57 **חכמוב נ' שמידט**, פ"ד יב 59, 64 (1958). במקרה זה ציין השופט (כתוארו אז) לנדוי כי: "יש ובית-משפט מקומי יצווה על בעל-דין, על ידי מתן צו-מניעה נגדו, שלא להמשיך בדיון בו פתח בבית-משפט נכרי". השופט לנדוי הוסיף כי קיימים אף מקרים "בהם יפסיק בית-המשפט המקומי את הדיון בתביעה שהוגשה לפניו [...] כאשר מתברר לו שדיון מקביל באותה עילה מתנהל בפני בית-משפט נכרי". עם זאת, הדגיש השופט לנדוי ש"לא על נקלה ינהג בית-המשפט הישראלי כך, כי בדרך כלל אין זה רצוי לחסום בפני בעל-דין את הגישה אל בית-משפט מקומי מוסמך".

מוסמך בית משפט להוציא צו חוסם נקלטה בפסיקה. בתחילת שנות האלפיים כבר נכתב כי "אין חולק על סמכותו של בית-המשפט להוציא צו חוסם"²³, אך הוטעם כי "אופיו הקיצוני וייחודו של סעד זמני זה מחייבים את בית-המשפט לנהוג משנה זהירות בהפעילו את שיקול הדעת המסור לו בהענקת הצו ולתתו אך ורק במקרים נדירים וחריגים במיוחד"²⁴. שימוש זהיר זה נדרש מן הטעם שיש בצו החוסם משום פגיעה בזכות הגישה לערכאות, ומן הטעם שהצו החוסם מתערב בהליכים המתנהלים בפני בית משפט בפורום הזר, באופן שעשוי להיות מנוגד לעקרונן כיבוד הערכאות הזרות.²⁵

כאמור, ההכרה בכך שהוצאת צו חוסם מגבילה את הזכות החוקתית לפנות לערכאות, דורשת כי יבוצע איזון בין זכות הגישה ובין האינטרסים התומכים בהוצאת הצו.²⁶ איזון זה, המתחשב בשיקולים שהוצגו לעיל, הוביל את בית המשפט לקבוע כי ככלל, "צו חוסם יינתן רק במקרים שהוכח בהם על-ידי מבקש הצו כי התביעה שהוגשה בפורום הזר הינה קנטרנית או שהוגשה בכוונה רעה [...] וההכרעה בשאלה זו תוכתב על-ידי שיקולי הצדק לפי נסיבותיו המיוחדות של כל מקרה ומקרה"²⁷. לדעתנו, מדובר באיזון ראוי בין זכויות הצדדים. מקום שבו ההליך מתנהל בישראל והמגבלה המוטלת נוגעת אך ורק לפנייה לערכאה זרה, לא נפגעת זכות הגישה לערכאות.²⁸ יתרה מזאת, "יש לתת את הדעת על כך שמדובר בצו שנפקותו במדינה אחרת ושאינו לבית-משפט מקומי אפשרות לאוכפו שם, אם כי הצו הוא אישי וניתן להעמיד לדין את מי שהפר אותו, בגין ביזיון בית-משפט"²⁹.

לבית משפט זר כאשר העניין תלוי ועומד בבית משפט בישראל.¹⁸ האפשרות להעניק צו חוסם, אשר ימנע מראש מבעל דין לפתוח בהליך במדינה אחרת, נדונה לראשונה ביסודיות בפרשת פריסקל.¹⁹ השופטת שטרסברג-כהן סקרה את הדין הנוהג באנגליה ובארצות-הברית, המכיר בסמכות בית המשפט להוציא צווי מניעה האוסרים על נקיטת הליכים מחוץ לתחום השיפוט, ופסקה כי סמכות זו נתונה גם לבתי המשפט בישראל. את מקור הסמכות מצאה השופטת שטרסברג-כהן הן בהוראת סעיף 75 לחוק בתי המשפט ולחלופין בסמכותו הטבעה של בית המשפט.²⁰

השופטת שטרסברג-כהן זיהתה את הפגיעות שהוצאת הצו עלולה להסב לבעל דין, וכן את הפגיעות בבעל הדין האחר מקום שבו לא יינתן צו, ובהמשך מנתה כמה שיקולים להפעלת הסמכות, תוך קביעה מפורשת שאין מדובר ברשימה סגורה:²¹

1. האם בפתיחת ההליך בפורום הזר יש משום ניסיון לפגוע בצד המבקש את הצו או למנוע ממנו זכות המגיעה לו בדין.
2. האם פתיחת ההליך בפורום הזר נעשית לצורכי איום או סחיטה.
3. האם פתיחת ההליך בפורום הזר פוגעת בעקרונות צדק מהותיים ודיוניים.
4. השיקול המרכזי והחשוב ביותר הוא שיקול הצדק המוכרע על-פי הנסיבות של כל מקרה לגופו.

כנגד שיקולים אלו העמידה השופטת שטרסברג-כהן את השלכות הוצאת הצו "שיש בו כדי למנוע מצד להביא את עניינו לפני בית-משפט, זכות הנחשבת כזכות יסוד של האדם, ושפגיעה בה עלולה להיחשב כנוגדת את תקנת הציבור".²² הלכת פריסקל, שלפיה

23 רע"א 778/03 אינטר-לאב בע"מ ו' Israel Bio Engineering Project, פ"ד נז(5) 769, 772 (2003).

24 שם.

25 רע"א 3277/04 זומרים ו' וויס, פס" 5 להחלטה (פורסם בנבו, 5.9.2007); לביקורת על הטעם השני שעניינו "כללי הנימוס" והכבוד לערכאות הזרות, ראו: אריס קנאור "המשפט הישראלי בצל הגלובליזציה: בית המשפט העליון של ישראל כשותף ביצירת קהילת בתי משפט טראנס-לאומית" מחקרי משפט כג 223, 243-245 (2006).

26 איזון זה בא לידי ביטוי בפסיקת הערכאות הדיוניות, ראו לדוגמה: תנ"ג (כלכלי-ת"א) בנק לאומי לישראל בע"מ ו' פורת, פס" 63-69 להחלטה (פורסם בנבו, 3.3.2016).

27 עניין אינטר-לאב בע"מ, לעיל ה"ש 23, בעמ' 774; רע"א 1743/12 אלקרא ו' נטקנד, פס" 4 להחלטה (פורסם בנבו, 1.4.2012).

28 ברוח זו, פירש בית המשפט האירופי לזכויות אדם את זכות הגישה הקבועה בסעיף 16(1) לאמנה האירופית וקבע כי הסעיף מעניק את זכות הגישה לערכאות אך אינו עוסק בשאלה היכן תמומש הזכות. השאלה הרלוונטית היא האם יזכה בעל הדין למשפט הוגן, ללא קשר למקום שבו יתנהל ההליך, ראו: O.T Africa Line Ltd v. Hijazy, The Impact of the European Convention on Human Rights on Private International Law (2014) 115.

29 פרשת פריסקל, לעיל ה"ש 19, בעמ' 764.

18 בש"א 214/89 גלצר ו' גלצר, פ"ד מג(2) 89, פס" 5 להחלטה (1989). בעניין זה, נדונה בקשה לעיכוב ביצוע פסק דין שעניינו אכיפת פסק בוררות באמצעות שימוש בפקודת ביזיון בית המשפט. בעל הדין אשר ביקש את עיכוב הביצוע פנה לבתי משפט בערכאה זרה על מנת לסכל את האפשרות לממש את החיובים שהוטלו עליו במסגרת פסק הבוררות.

19 רע"א 714/96 פריסקל ו' אורנשטיין, פ"ד מט(5) 759, פס" 4 לפסק דינה של השופטת שטרסברג-כהן (1996).

20 שם, בפס" 3 לפסק הדין; השופטת שטרסברג-כהן הפנתה בעניין זה לספרו של אליהו וינוגרד צווי מניעה 12 (1993): "בית המשפט אף רשאי לתת צו מניעה למניעת פעולה שעלולה להיעשות מחוץ לתחום הסמכות, אם יש לו סמכות כלפי האדם האמור לעשות אותה פעולה, וזאת משום שבית המשפט לא ירשה שאדם בתחום סמכותו יעשה פעולות שהן בניגוד לעקרונות היושר, אפילו אם המעשה עומד להיעשות מחוץ לתחום הסמכות".

21 פרשת פריסקל, שם, בפס" 11 לפסק הדין.

22 שם.

ד. צו חוסם בפני הליכים בישראל

שאלה אחרת היא סמכותו של בית המשפט להוציא צו חוסם כנגד בעל דין, אשר ימנע ממנו לפנות לערכאות בישראל. שאלה זו נדונה בבית המשפט העליון בפרשת **רוזנפלד**, שעסקה בערעור על החלטת נשיא בית המשפט המחוזי להעניק צו חוסם, שמנע מקבוצת בעלי מניות להגיש בקשה לאישור תביעה נגזרת.³⁰ ההחלטה לתת צו חוסם ניתנה על רקע הנסיבות הייחודיות של אותו מקרה. דובר על קונצרן מהגדולים במשק הישראלי, אשר בשל התחייבויות כספיות של מיליארדי שקלים הגיע להליכי חדלות פירעון.³¹ במסגרת ההליכים נערך הסדר נושים בהיקף כספי גדול במטרה להביא להבראת חברה בקונצרן. הצו ניתן בין היתר בשל החשש כי תביעה נגזרת תשמוט את הקרקע תחת ההסדר.³² בערעור נטען כי הדין הקיים מאפשר לבית המשפט להוציא צו חוסם רק כדי למנוע נקיטת הליכים משפטיים בפורום זר.³³ המשנה לנשיאה, השופט רובינשטיין, דחה טענה זו ופסק כך: "ככל שנקבע שלבית המשפט סמכות טבועה ליתן צו המונע מאדם הגשת תובענות לערכאות זרות, הדברים נכונים גם באשר למתן צו חוסם נגד ניהול הליכים בערכאות המקומיות, ואין טעם מבורר להבחין בהקשר זה בין אלה לאלה. ושוב, הדבר ייעשה כמובן במקרים חריגים בלבד, ובזהירות המתבקשת, והכל בהתאם לנסיבות המקרה; והשכל הישר ושיקולי הצדק יכריעו בסופו של יום האם מדובר באותו מקרה חריג המצדיק מתן צו חוסם".³⁴

בהתאם להלכת **רוזנפלד** בקשה לצו חוסם מקומי תתקבל רק במקרים חריגים. כאשר שוקל בית המשפט האם להוציא צו כאמור, הוא נדרש לאזן בין זכות הגישה לערכאות ובין האינטרסים הנוגדים ובהם שיקולי יעילות כגון הצורך לחסוך במשאבים, כשמדובר בנושא

שהוכרע באופן חלוט או בהליך מיותר, וכן מניעת שימוש חסר תום לב בסדרי הדין. בנוסף לשיקולי יעילות, שוקל בית המשפט אף את הפגיעה האפשרית בזכותו של מבקש הצו, ואת ההיתכנות שהמעשה שעשוי להפר את זכותו יגרום לו נזק של ממש. צמצום הפגיעה בזכות הגישה לערכאות נעשית, במקרים המתאימים, באמצעות הגבלתו של הצו לבעלי דין ספציפיים, להליכים ספציפיים, לתקופת זמן מוגדרת, או בדרישה לקבל את אישור בית המשפט כתנאי לנקיטת הליך.

ה. צו חוסם בפני תובע טרדן

(1) כללי - האם ניתן להוציא צו חוסם מפני הליכים בישראל, אשר ימנע מתובע טרדן לפנות לערכאות? סוגיה זו, שנדונה לראשונה בישראל בשנות ה-70 של המאה ה-20, מעוררת את השאלה באילו נסיבות מוסמך בית המשפט לחסום בעל דין המטריד את בעלי הדין ואת בתי המשפט ונוקט בהליכים ללא הצדקה עניינית, גם לאחר שמימש את זכות הגישה לערכאות. בהקשר זה משמש צו חוסם כלי בידי בית המשפט, המסייע להתמודד עם תופעת הניצול לרעה של הליכי המשפט.³⁵ מצד תובע טרדן.³⁶ כמה התנהגויות מאפיינות את התובע הטרדן:³⁷ הגשת בקשות סרק מרובות באותו הליך, לרבות

35 בתי המשפט משתמשים בביטויים "ניצול לרעה של הליכי משפט" או "שימוש לרעה בהליכי משפט" כדי לתאר קשת רחבה של התנהגויות. למונחים אלו אין הגדרה מדויקת, גבולותיהם לא תמיד ברורים ולא ניתנים לתיחום מראש. ראו: משה בר-ניב ורן לחמן "ניצול לרעה של הליכים משפטיים בישראל" **הפרקליט** נד 375, 378 (2016); ע"א 8166/11 **חברת אלי ראובן בנייה והשקעות בע"מ (בפירוק) נ. נ. אלה ובניו חברה קבלנית לבנין (1972) בע"מ**, פס' 22 לפסק דינו של הנשיא גרוניס (פורסם ב"נבו", ניתן ביום 12.4.2015); התנהגויות אותן ניתן לזהות כניצול לרעה של הליכי משפט הן התעלמות מעקרונות סופיות הדין, נקיטת הליכי סרק משפטיים ללא יסוד משפטי או עובדתי, או ניהול הליכים בחוסר תום לב. ראו גם: רע"א 4553/14 **ליבל נ. פרטנר תקשורת בע"מ**, פס' 3 להחלטה (פורסם בנבו, 22.8.2014); בע"מ 2158/16 **פלוני נ. פלוני**, פס' 15 לפסק הדין (פורסם בנבו, 1.5.2016).

36 בידי בית המשפט כלים נוספים המסייעים להתמודד עם תובע טרדן, למשל: הוראה על מחיקה או תיקון בכתב טענות בהתאם לתקנה 91(א) לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984; פסיקת הוצאות משפט, לרבות הוצאות לקופת המדינה. ראו, בהתאמה: בג"ץ 75/08 **חברת מעגן יעון וניהול נכסים בע"מ נ. רשות המיסים בישראל**, פס' 10-9 לפסק הדין (פורסם בנבו, 18.11.2009); רע"א 615/14 **חברת החשמל לישראל בע"מ נ. הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ**, פס' 6 להחלטה (פורסם בנבו, 7.8.2014); במקרים המתאימים רשאי בית המשפט להתנות את המשך ניהול ההליך בתשלום ההוצאות: רע"א 4487/15 **פלוני נ. פלוני**, פס' 6 לפסק הדין (פורסם בנבו, 9.2.2016); סילוק על הסף משמש אף הוא כלי לטיפול בתובע טרדן אך קיומו פחות מן הצו החוסם שכן הוא מטפל בהליך לאחר פתיחתו ולא מונע את עצם הפתיחה: ע"א 2328/07 **גיל נ. דרזנר**, פס' 8-9 לפסק הדין (פורסם בנבו, 3.5.2009).

37 במדינות שבהן קיים הסדר חוקי לטיפול בתביעות שהגיש תובע טרדן, כפי שיתואר בהרחבה בהמשך, נקבעו בחוק התנאים שהתקיימותם מאפשרת להכריז על בעל דין כתובע טרדן. באנגליה לדוגמה קיימת דרישה שההליכים יוגשו באופן עקבי וללא כל בסיס גיוני ואין משמעות לשאלה אם מדובר באותו בית משפט ובאותם צדדים, וכן אם מדובר בהליכים נפרדים או בבקשות באותו הליך, ראו: Sec. 42 of the Supreme Court Act 1981; להגדרת הליכים טורדניים בחוק של מדינת New South Wales

30 ע"א 1091/15 **רוזנפלד נ. Dolphin Fund Limited** (פורסם בנבו, 13.7.2016) (להלן: "**פרשת רוזנפלד**"); להחלטת בית המשפט המחוזי, ראו: פ"ר"ק (מחוזי ת"א) 11478-13-06 **אי.די.בי חברה לפיתוח בע"מ נ. כונס הנכסים הרשמי**, פס' 24 (פורסם בנבו, 29.12.2014), שם נקבע: "ניתן בזאת צו חוסם שלפיו נאסר על המשיבים להגיש בקשה לאישור תביעה נגזרת בשמה של דסק"ש נגד חברת פיתוח, כמו גם לנהל בקשה לאישור תביעה נגזרת בשמה של דסק"ש נגד חברת פיתוח, בין חלוקות דיבידנד שדסק"ש ביצעה בשנים 2010-2011. עוד נקבע בזאת, שנאסר על המשיבים להגיש בקשה לאישור תביעה נגזרת בשמה של דסק"ש גם נגד המשיבים הנוספים בעילה נשוא הבקשה. אין באמור כדי למנוע מהמשיבים להגיש בקשה לאישור תביעה נגזרת נגד המשיבים הנוספים בעילה אחרת שלגביה לא התבקש צו חוסם על ידי המבקשים. הכרעה זו חלה על הבקשה התלויה ועומדת ועל כל בקשה עתידית".

31 פרשת **רוזנפלד**, שם, בפס' ב-ד לפסק דינו של המשנה לנשיאה רובינשטיין, בעמ' 5-6.

32 שם, בפס' יד לפסק הדין, בעמ' 9.

33 שם, בפס' פד לפסק דינו של השופט רובינשטיין, בעמ' 38.

34 שם, בפס' פה לפסק דינו של השופט רובינשטיין, בעמ' 38.

של בית המשפט, בכל המדינות שנסקרו נקבע כי צו חוסם אינו יכול לאסור פנייה לערכאות באופן מוחלט, ורשאי התובע הטרדן לפנות אל בית המשפט ולקבל את רשותו לפתוח בהליך.

דיון מקיף בסוגיה של תובע טרדן ניתן למצוא באנגליה, שם סמכותם של בתי המשפט להוציא צו חוסם כנגד תובע

טרדן מבוססת הן על סמכותם הטבועה⁴² והן על הסדר חוקי מפורש. לאורך השנים פותחו בפסיקה האנגלית - על בסיס הסמכות הטבועה של בתי המשפט - שלושה סוגים של צווים חוסמים. צו חוסם מסוג ראשון הוצא לראשונה בפסק הדין הישן בפרשת Grepe,⁴³ שאסר על תובע טרדן להגיש בקשות באותו הליך ללא אישור בית המשפט. שנים רבות לאחר מכן, בפרשת Ebert,⁴⁴ נקבעה הסמכות להוציא צו חוסם מסוג חדש, אשר יאסור על בעל הדין הטרדן לפתוח הליכים חדשים, אשר במובן

הרחב קשורים להליך שהתקיים, ללא קבלת אישור מבית המשפט. סוג שלישי של צו חוסם, חדשני ורחב משני קודמיו, ניתן לראשונה בפסק הדין המנחה בפרשת Bhamjee,⁴⁵ אשר קבע כללים מחייבים באשר לשני סוגי הצווים הראשונים,⁴⁶ ובנוסף יצר צו חוסם חדש⁴⁷ המאפשר להתנות כל פעולה, בתיק מתנהל או בפתיחת תיק חדש, בקבלת אישור מבית המשפט. תחולת הצו יכולה להיות על אותו בית משפט או על בתי המשפט באותו מחוז, אך הוא מוגבל לפרק זמן של

בתוקף החלטה זו קרוי "Isaac Wunder Order" על שם בעל הדין שבעניינו ניתנה החלטה לראשונה, ראו: Wunder v. Hospitals Trust (Supreme Court of Ireland, Unreported, 24.1.1967); להרחבה בעניין זה, ראו: Anthony Moore, 1 Jud. Stud. Inst. Jur. 137 (2001) (Isaac Wunder Orders).

42 פירוט לגבי סמכותם הטבועה של בתי המשפט באנגליה למנוע ניצול לרעה של הליכי משפט, ראו: Percy H. Winfield, The Present Law of Abuse of Legal (Procedure 239 (Cambridge University Press, 2013).

43 Grepe v. Loam (1887) 37 Ch.D 168; בפרשה זו דובר על בעל דין אשר הציף את בעלי הדין האחרים בבקשות סרק שהטיפול בהן הטיל על בעלי הדין עלויות ניכרות.

44 Ebert v. Vencil (1999) 3 WLR 670.

45 Bhamjee v. Frosdick (2004) 1 WLR 88.

46 הלורד Phillips שינה את שמו של הצו הראשון ל-civil restraint order וקבע שמטרתו היא למנוע את חל במסגרת הליך אחד הוא אינו מוגבל בזמן. שמו של הצו השני שונה ל-extended civil restraint order ונקבע כי לא ניתן יהיה לקבוע את תחולתו ליותר משנתיים.

47 צו זה כונה: general civil restrain order.

בקשות המוגשות לאחר שהדיון בתיק הסתיים בפסק דין חלוט; פתיחת הליכים חדשים העוסקים באותן עילות משפטיות ובאותם צדדים, תוך התעלמות מעקרונות סופיות הדיון, לאחר שהעניין הוכרע בפסק דין חלוט; פתיחת הליכי סרק רבים בעניינים שונים, ללא כל בסיס

משפטי. ומה לגבי נקיטה בלשון בוטה או כזו שמטרתה לאיים ולהלך אימים על הצדדים או על בית המשפט? שימוש בשפה בוטה או מאיימת כשלעצמה אינה עולה כדי התנהגות טורדנית,³⁸ אך כאשר היא מצטרפת לדפוסי התנהגות טורדניים היא משמשת מעין נסיבה מחמירה.

(2) צו חוסם נגד תובע טרדן במשפט המשווה - השאלה האם ניתן להוציא צו חוסם נגד תובע טרדן הוכרעה בחיוב בחקיקה, הן במדינות שבהן זכות הגישה לערכאות היא זכות חוקתית מפורשת כגון קנדה ודרום אפריקה,³⁹ הן במדינות שבהן הוכרה הזכות

כזכות המשתמעת מהחוקה כגון אוסטרליה.⁴⁰ במדינות אחרות כגון אירלנד, שבהן כלל לא קיים הסדר חוקי לטיפול בתובע טרדן, נקבע כי ניתן להוציא צו חוסם נגד תובע טרדן מכוח סמכותם הטבועה של בתי המשפט.⁴¹ תהא הסמכות מפורשת או מבוססת על סמכותם הטבועה

באוסטרליה ראו: Sec. 6 of the Vexatious Proceedings Act 2008; גם במדינות שונות בארצות-הברית קיימים הסדרים הכוללים הגדרה להתדיינות טורדנית. דוגמה לכך מצויה בקליפורניה ב-Code of Civil Procedure-391.8 of the Florida Vexatious Litigant Law (FVLL) המכונה (Florida Vexatious Litigant Law).

38 להתמודדות עם התנהגות מסוג זה, קיימות סנקציות אחרות. ראו, למשל, את הסמכות הקבועה בסעיף 72 לחוק בתי המשפט המאפשרת לנקוט סנקציות שונות, לרבות הרחקה כנגד אדם שהפריע לדיון בית המשפט.

39 בקנדה נקבע, כי בית משפט פדרלי רשאי, אם שוכנע שאדם נוקט באופן עקבי בהליכים טורדניים, להורות כי אותו אדם לא יוכל לפתוח הליכים חדשים באותו בית משפט או כי הטיפול בהליכים שכבר נפתחו לא ימשיך אלא באישור בית המשפט. ראו: section 40 of the Federal Court Act, 1985; הסדר דומה קיים גם בדרום אפריקה, ראו: Vexatious Proceedings Act 3 of 1956.

40 באוסטרליה נקבע כי בית המשפט רשאי, אם שוכנע שאדם נוקט ללא כל בסיס הליכים טורדניים, להורות כי אותו אדם לא יוכל לפתוח הליכים חדשים, זאת לאחר שבית המשפט קיים לאדם שימוע. ראו: order 63 rule 6 High Court Rules 1952; לסקירה של הדין באוסטרליה, באנגליה ובמדינות שונות בארצות הברית בהן קיימת חקיקה בנושא (קליפורניה, פלורידה, הוואי, אוהיו וטקסס), ראו: Alvin Stauber, Litigious Paranoia: Confronting and Controlling Abusive Litigation in the United States, the United Kingdom, and Australia, 5 Int'l. Rev. of Bus. Res. (2009) 11.

41 באירלנד פסק בית המשפט העליון כי מתוקף סמכותו הטבועה הוא מוסמך לקבוע כי לא יותר לבעל דין לנקוט הליכים משפטיים ללא אישור בית המשפט. הצו הניתן

שנתיים.⁴⁸ כאמור, סמכות נוספת להוציא צו חוסם נקבעה באנגליה בהוראת חוק.⁴⁹ החוק קובע כמה תנאים לכך: ראשית, צו חוסם מכוח החוק יינתן לבקשתו של נציג התובע הכללי, ולא לבקשת בעל הדין; שנית, הסמכות להוציא צו חוסם נתונה בחוק ל-High Court בלבד ולא לבתי משפט אחרים; שלישית, לצורך הוצאת צו חוסם לא די להראות כי נוהלו מספר הליכים שניתן לזהות כטורדניים, אלא שעל בית המשפט להשתכנע כי הפעולות הטורדניות בוצעו באופן קבוע, מתמיד וללא כל יסוד הגיוני. לאחר שהתמלאו התנאים וניתן הצו, תחולתו עשויה להיות רחבה מזו של הצווים יצירי הפסיקה. תחולתו של הצו אינה מוגבלת

בזמן, היא מתפרסת על נקיטת פעולות בהליכים קיימים, פתיחת הליכים חדשים, ועשויה לחול על כל בתי המשפט ללא הגבלה למחוז מסוים.⁵⁰

לסיכום, באנגליה ובמדינות נוספות - שלגביהן נסקר המצב המשפטי אך בקיצור, קיימים הסדרים המאפשרים להוציא צו חוסם לתובע טרדן, אשר אוסר על נקיטת הליכים משפטיים (קיימים או חדשים) ללא קבלת רשות מבית המשפט. בנוסף, קבעו בתי משפט כי הוצאתו של צו חוסם כנגד

תובע טרדן, אינה מפרה כשלעצמה שלא כדין את זכות הגישה החוקתית לערכאות.⁵¹

(3) הלכת אלון - תשובה כללית לשאלה האם ניתן להוציא צו חוסם בפני הליכים בישראל, אשר ימנע מתובע טרדן לפנות לערכאות, ניתנה בפרשת **אלון**, והייתה להלכה משך שנים רבות.⁵² במקרה

48 לאופן שבו בתי המשפט עושים שימוש בצווים אלו, ראו, למשל, את פסק הדין בעניין Perotti שבו ניתנו צווים חוסמים שונים (שהוארכו מזמן לזמן) כנגד תובע טרדן שהגיש במשך מספר שנים למעלה מ-80 הליכים לבית המשפט לערעורים: *Perotti v. Collyer-Bristow* (2004) 4 All E.R. 53.

49 *Vexatious Actions* במסגרת רפורמה במערכת המשפטית של אנגליה נטמע ההסדר ב-1981 Supreme Court Act 1981, Sec. 42.

50 פרשת *Bhamjee*, לעיל ה"ש 45, בפס' 20 לפסק הדין, שם מציג בית המשפט את התנאים למתן צו ואת האפשרויות השונות לתחולתו.

51 בבית המשפט לחוקה בדרום אפריקה נידונה סוגיה זו בפסק הדין *Beinash v. Ernst* (1998) CCT 12/19 (and Young), שם ציין השופט *Mokgoro*.

"The barrier which may be imposed under section 2(1)(b) therefore does limit the right of access to court protected in section 34 of the Constitution. But in my view such a limitation is reasonable and justifiable"; גם בבית המשפט האירופי לזכויות אדם נמצא כי חקיקה המאפשרת הוצאת צו חוסם בפני תובע טרדן אינה פוגעת בזכות הגישה לערכאות הקבועה בסעיף (1)6 לאמנה האירופית לזכויות אדם, ראו: *Ashingdane v. The United Kingdom*, [1985], ECHR 8.

52 ע"א 181/75 אלון נ' מדינת ישראל, פ"ד כט(2) 124 (1975).

זה דובר בתובע אשר הגיש חמישה הליכים נפרדים בעניין תפיסת חזקה במקרקעין. ההליכים כללו שלוש פניות לבג"ץ, פנייה לבית משפט השלום ופנייה לבית המשפט המחוזי. בעל הדין הגיש בקשה לקבלת צו זמני ומשנחתה הגיש ערעור. בעוד הערעור תלוי ועומד הגיש עתירה לקבלת צו מניעה זמני. לבסוף, משהגיע העניין פעם נוספת לבית המשפט המחוזי בתל-אביב קבע השופט כך: "מאחר שבג"צ הוצרך שלוש פעמים בענין זה, והענין הנדון זה עתה בפני, נודף ממנו ריח טורדנות, ניתנת בזה הוראה, כי לא יתברר שום ענין של מר דב אלון בדבר תפיסת הקרקע. שהחלט עליה בפסק-דין סופי ברמלה, תיק 1597/73, לא

"בכל המדינות שנסקרו נקבע כי צו חוסם אינו יכול לאסור פנייה לערכאות באופן מוחלט, ורשאי התובע הטרדן לפנות אל בית המשפט ולקבל את רשותו לפתוח בהליך"

בבתי-משפט השלום ולא בבית-המשפט המחוזי במחוז שיפוט זה".⁵³ בבית המשפט העליון קיבל השופט ח' כהן את ערעורו של המערער על החלטתו של שופט בית המשפט המחוזי וקבע כך: "אין אני יודע מנין לו לשופט המלומד סמכות לצוות על כך שבקשה או תובענה שיוגשו על-ידי מתדיין פלוני בענין פלוני לאחד מבתי-משפט השלום. או לבית-המשפט המחוזי, במחוז אשר

בו יושב אותו השופט המלומד, לא יובאו לדין ולברור ככל בקשה או תובענה אחרת. קיימות, על פי החוק והתקנות, סנקציות אשר בהן ניתן לנקוט נגד טורדנים - אבל הוראה כמו זו שניתנה על ידי השופט המלומד אינה נמנית על סנקציות אלה; ואפילו למצוי לומר שהסנקציות הקיימות אינן מספיקות - עניין הוא למתקין התקנות או למחוקק לענות בו, ואין בכך כדי להצדיק **נטילת שררה שיפוטית ללא סמכות**".⁵⁴ בהמשך הוסיף השופט כהן כך: "החוק הוא שגם לטרדנים שמורה זכות הגישה אל בתי-המשפט, ולא על דעת עצמנו ננעל בפניהם את השערים".⁵⁵ בהתאם להלכה שנהגה בפרשת **אלון**, לבית המשפט אין כלל סמכות להוציא "צו חוסם" כנגד עותר טרדן.⁵⁶

53 קביעותיו של בית המשפט המחוזי צוטטו בפסק דינו של השופט חיים כהן, שם, בעמ' 124.

54 שם, בעמ' 125 (ההדגשות הוספו).

55 שם, בעמ' 126. בהמשך הדברים מפרט השופט כהן את הכלים הלגיטימיים שעומדים לרשות בית המשפט בבואו להתמודד עם תובע טרדן, כגון הפסקת דיבורו של בעל דין מטריד, מחיקת כתב טענותיו או "להתעלם מדיבורים וכתבים אשר אינם אלא הטרדה בעלמא".

56 אבישי אדד שימוש לרעה בהליכי משפט - הגנה דינונית מפני ניצול לרעה של זכות הגישה לערכאות 300 (2013).

(4) נטישת הלכת אלון והסמכות להוציא צו חוסם בפסיקה החדשה - הלכת אלון, שלפיה כלל לא ניתן לחסום תובע טרדן, ננטשה בפסיקה המאוחרת.⁶⁵ כפי שנראה להלן, בחינת הסוגיה של צו חוסם לתובע טרדן מחייבת הבחנה בין שני סוגי צווים חוסמים: **האחד**, צו חוסם האוסר על נקיטת פעולות הנוגעות לתיקים שנסתיימו והם חלוטים, ובכלל זאת איסור על הגשת בקשות בנוגע להליך קיים או פתיחת הליכים חדשים הנוגעים לעניין החלוט;⁶⁶ **השני**, צו חוסם האוסר על פתיחת הליכים חדשים ללא קבלת רשות מבית המשפט. הבחנה זו בין שני סוגי הצווים לא חודדה די צורכה בפסיקה, וכפי שננסה להראות להלן ניתן למצוא לה עיגון:

”סמכות מפורשת לחוסם תובע טרדן לגבי הליכים שהסתיימו נקבעה בבית המשפט העליון בפרשת ואן קול”

(I) צו חוסם האוסר על נקיטת הליכים הנוגעים לסוגיה שהוכרעה בפסק דין חלוט - סמכות מפורשת לחוסם תובע טרדן לגבי הליכים שהסתיימו⁶⁷ נקבעה בבית המשפט העליון בפרשת **ואן קול**.⁶⁸ בפרשה זו דובר על מתדיין סדרתי אשר הגיש מאות הליכים לבתי המשפט.⁶⁹

ההלכה בפרשת **אלון** עמדה בתוקפה כשלושה עשורים בלי שבת המשפט נדרשו לדון בה.⁵⁷ בתקופה זו התמודדו בתי המשפט עם הליכי סרק, בכלים דינאיים אחרים ובהם סילוק על הסף של ההליכים ופסיקת הוצאות במקרים המתאימים.⁵⁸ לבסוף, בשנת 2006, נערך דיון מקיף בסוגיית התובע הטרדן בהחלטה של רשם בית המשפט העליון, הרשם (כתוארו אז) מרזל בפרשת **שקד**.⁵⁹ במקרה זה היה מדובר בערעור על בקשה לפטור מאגרה, שלגופו של עניין נדחתה מן הטעם שההליך לא

גילה עילה.⁶⁰ אלא שהרשם מרזל מצא טעם, אגב אורחא, לבחון את התנהלותו הטורדנית של המבקש, ואת הכלים העומדים לרשות בית המשפט בבואו להתמודד עם התנהלות זו.⁶¹ בית המשפט מנה את האמצעים העומדים לרשותו בסדרי הדין, אך ציין כי אמצעים אלו, אשר השימוש בהם נעשה ממילא במשורה משום מעמדה של זכות הגישה, אינם תמיד יעילים.⁶² לאחר מכן, פנה הרשם לבחון את ההסדרים הקיימים במדינות אחרות המאפשרות הוצאת צו חוסם לתובע טרדן, כמו גם להלכה הישראלית בפרשת **אלון**. לאחר שהתייחס לסמכות הרחבה המצויה בסעיף 75 לחוק בתי המשפט וכן לאפשרות להוציא צו חוסם כנגד נקיטת הליכים בפורום זר, מצא הרשם מרזל כי הלכת **אלון** עודנה תקפה: “זהו הדין המחייב בנדון וכל עוד לא שונה מצווים אנו לפעול על פיו”.⁶³ עם זאת, צוין בהחלטה כי ייתכן שהגיעה העת לקבוע בישראל הסדר שיאפשר מתן צו חוסם כנגד בעל דין טרדן.⁶⁴

57 במהלך תקופה זו נקבע כזכור, כי בסמכות בתי המשפט להוציא צו חוסם למניעת התדיינות בפורום זר, אך בפסיקה הרלוונטית (פרשת **פריסקל**, לעיל ה”ש 19; עניין **אינטר-לאב בע”מ**, לעיל ה”ש 23) לא ניתן למצוא התייחסות כלשהי להלכה בעניין **אלון**.

58 כך, לדוגמה, השופט לוי דחה בקשת סרק לעריכת משפט חוזר שהוגשה בפעם השישית, כשהיא מצטרפת לשורה ארוכה של הליכים נוספים שנקט אותה בעל דין, ופסק הוצאות לטובת אוצר המדינה, ראו: מ”ח 5982/05 **סוסנה נ’ מדינת ישראל** (פורסם בנבו, 4.12.2005); במקרה אחר, צוין הנשיא ברק כי “נוכח העובדה שהמערער שב ופונה בבקשות למתן פטור מאגרה ומסתמך על טענות שנדחו שוב ושוב על ידי בית משפט זה, איני רואה מנוס מחיובו ולא במקצת ההוצאות שהוא מסב לאוצר המדינה”. ראו: בשג”ץ 3549/98 **שלמה זר שר הבטחון**, פס” 5 להחלטה (פורסם בנבו, 14.7.1998).

59 בשג”ץ 4748/06 **שקד נ’ תפוחי** (פורסם בנבו, 2.8.2006).

60 שם, בפס” 4 להחלטה.

61 בעל הדין במקרה זה, ניהל במשך עשור למעלה מ-105 הליכים, רבים מתוכם היו עתירות לבג”ץ. שם, בפס” 5.

62 שם, בפס” 9-10.

63 שם, בפס” 14.

64 במקרה אחד אשר הגיע לפתחו של בית המשפט העליון, עלתה הסוגיה במסגרת בקשת רשות ערעור על החלטה לפיה יוגבלו מספר העתירות הפטורות מאגרה שיוכל להגיש אסיר. בית המשפט ציין כי לא מדובר בצו חוסם וכי לא מתעוררות בהקשר

זה “שאלות נכבדות יותר”. ראו: רע”ב 6188/11 **סלע נ’ שירות בתי הסוהר**, פס” ט להחלטה (פורסם בנבו, 20.11.2011).

65 צווים מסוג זה נוגעים להליכים חלוטים וחלים הן על בקשות במסגרת ההליך והן על פתיחת הליכים הנוגעים לאותם צדדים, לאותה מסכת עובדתית ולאותן טענות. בג”ץ 668/14 **מייק ואן קול נ’ מדינת ישראל** (פורסם בנבו, 14.8.2014) (להלן: בג”ץ **מייק ואן קול**); חסימת תובע טרדן נעשתה קודם לבג”ץ **מייק ואן קול** בערכאות הדינויות, תוך שאבחנו את המצב העובדתי והמשפטי בעניינם לעומת זה ששרר בפרשת **אלון**. בתמ”ש (ירושלים) 10-09-25202-09 **ר.י. נ’ ע.י.** (פורסם בנבו, 20.3.2011) נפסק כי בפרשת **אלון** דובר על מקרה יוצא דופן של חסימת הגישה לערכאות באופן גורף וכי מאז ניתנו פסקי דין אחרים אשר הכירו בסמכותו של בית המשפט לתת צו חוסם (שם, בעמ” 10 לפסק הדין). לאור כך, ניתן במקרה זה צו חוסם כנגד בעל הדין אשר קבע כי הליך משפטי בנוגע לסוגיה מסוימת יפתח רק ברשות בית המשפט; גם בתמ”ש (ת”א) 12-04-24590-12 **י.י. נ’ פס” 136** לפסק הדין (פורסם בנבו, 15.9.2014) נעשה שימוש בצו חוסם. במקרה זה, התייחס בית המשפט הן להלכת **אלון** ולעניין **שקד** והן לעניין **פריסקל**, ובסופו של דבר הוציא צו חוסם אשר מנע מבעל דין קבלת תביעות מטעמו כנגד נתבעים ספציפיים למשך עשרים וארבעה חודשים.

69 בפסק הדין צוין, כי התובע מגיש “הליכים רבים מספור” וכי בתקופה של שנתיים ניהל כשבעים הליכים. שם, בפס” 1 להחלטתו של הנשיא רגוויס.

באופן שאינו מעוגן בדיון, בפנייה לבית המשפט לאחר שהדיון בהליכים הסתיים והם חלופיים, אינה פעולה המוגנת או החוסה תחת זכות הגישה לערכאות.

(III) צו חוסם המחייב קבלת רשות להגשת הליכים חדשים - האפשרות להורות על צו חוסם כנגד נקיטת הליכים חדשים, אשר אינם קשורים להליך חלוט, קיימת ברחבי העולם. בישראל לעומת זאת, אין אמירה מפורשת לפיה סמכות זו נתונה בידי בית המשפט. למרות שהלכת ואן קול עסקה בצווים חוסמים מן הסוג הראשון, הערכאות הדיוניות הרחיבו ופירשו אותה כמקימה סמכות להוציא צווים חוסמים מן הסוג השני. בהחלטת נשיא בית המשפט המחוזי בתל אביב, השופט אורנשטיין,⁷⁴ צוין כי בהסתמך על פרשת רוזנפלד,⁷⁵ רשאי בית המשפט להשתמש בצו חוסם בנסיבות חריגות ובמקרים קיצוניים, ובהם נסיבות של ניצול לרעה של ההליך השיפוטי בחוסר תום לב מהותי, מצד בעל דין.⁷⁶ את הסמכות לעשות כן מצא בית המשפט כנובעת מסמכותו הטבועה, ומתוך מטרה להגן על ציבור המתדיינים המוטרדים ועל בתי המשפט, וכן מסמכותו לפי סעיף 75 לחוק בתי המשפט.⁷⁷ ולבסוף, בהסתמך על ההלכה בפרשת ואן קול, קבע השופט "שאינן מנוס אלא להוציא צו חוסם נגד ואן קול".⁷⁸ השופט אורנשטיין ניסח את הצו כך: "ניתן בזאת צו שאוסר על התובע, מר מייק ואן קול להגיש כל הליך שהוא לבית המשפט המחוזי בתל אביב יפו, לרבות: כתב תביעה, ערעורים, בקשת רשות ערעור, בקשת ביניים. ככל שיהיה ואן קול מעוניין להגיש הליך לבית משפט זה, יהיה עליו להגיש אלי בקשה מקדמית להגשת הליך, ולצרף לה את נוסח כתב הטענות של ההליך שאותו הוא מבקש להגיש. רק במידה וההליך המבוקש יעמוד בקריטריונים הראויים של היותו הליך ענייני ושמוסח בלשון הולמת, אאפשר את הגשתו".

צו חוסם, המחייב קבלת רשות מבית המשפט על מנת להגיש הליכים חדשים, אינו פוגע שלא כדין בזכות הגישה, שכן זו אינה נחסמת לגמרי. מתן הצו החוסם ייעשה כאמור בנסיבות חריגות ובמקרים קיצוניים בלבד, ובית המשפט יסייג את תחולתו בתנאים. על כן, לדעתנו, הוצאתו

בהחלטה קצרה, קבע הנשיא גרוניס בזו הלשון: "התנהלות זו של העותר אין לה בסיס בדיון. היא עומדת כאמור בניגוד לעקרונן סופיות הדיון, ועולה כדי שימוש לרעה בהליכי משפט. אין כל מקום לכך שבית המשפט ישחית זמן שיפוטי רב בטיפול בבקשות סרק המוגשות על-ידי העותר חדשות לבקרים, לרבות בהליכים שהסתיימו. יצוין, כי מעבר לבזבז הזמן השיפוטי נדרשת גם המזכירות להשקיע משאבים לא מבוטלים בטיפול בבקשות האמורות, וזאת ללא כל הצדקה".⁷⁹ ובהמשך: "מעבר לכך, העותר מנסח את בקשותיו ואת 'דרישותיו' בלשון בוטה, לעיתים אף תוך ניסיון להלך אימים על בית המשפט. התנהלות זו יש לראות בחומרה רבה. אין לאפשר מצב שבו פניותיו של העותר לבית המשפט מהוות פעם אחר פעם במה להשתלחויות ולאיומים כלפי בית המשפט, שופטיו ורשמיו".⁷¹ לבסוף, קבע הנשיא גרוניס כך: "עסקינן, אם כן, בבעל דין שהוא מתדיין סדרתי, המטריד את בית המשפט בבקשות שאין להן יסוד בדיון, גורם לבזבז של זמן שיפוטי ומתנסח בדרך שאינה הולמת פנייה לערכאות. במצב דברים זה, אנו מורים בזאת כי המזכירות לא תקבל מכאן ואילך בקשות מטעם העותר בהליכים שהסתיימו. כמו-כן, בית המשפט לא ייזקק להליכים שיגיש העותר אשר ינוסחו בלשון בלתי ראויה, שיש בה משום השתלחות בבית המשפט או ניסיון להלך אימים".⁷² יש לציין, כי בפסק דינו של הנשיא גרוניס אין כל אזכור של הביטוי "צו חוסם" ולא נערך בו דיון בהלכת אלון, בעניין שקד או בפסקי דין אחרים הקשורים לסוגיה. ההלכה בעניין ואן קול התפרשה כמאפשרת הוצאתו של צו חוסם, במקרים שבו התנהלותו של בעל דין טרדן עומדת בניגוד לעקרונן סופיות הדיון ועולה כדי שימוש לרעה בהליכי משפט.⁷³

צו חוסם כאמור בהלכת ואן קול, האוסר על נקיטת פעולות הנוגעות להליכים חלופיים, אינו מעורר קושי מבחינת זכות הגישה לערכאות. הטעם לכך הוא שהצו אינו פוגע כלל בזכות הגישה, שכן זכות הגישה לערכאות של התובע ניתנה לו בעת שניהל את ההליכים המקוריים. הגשת בקשות, מעטות או רבות, או פתיחת הליך חדש באותו עניין

70 שם, בפס' 2.

71 שם.

72 שם, בפס' 4 (ההדגשה במקור).

73 ראו: ע"פ (מחוזי י-ם) 24602-05-15 בירדמן נ' עיריית ירושלים (פורסם בנבו, 21.3.2017); רת"ק (מחוזי ת"א) 8308-05-12 צנעני נ' מסר (פורסם בנבו, 22.6.2015); ת"א (מחוזי ת"א) 44772-04-15 מרבי נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 25.1.2016); מקרה נוסף, בו ניתן צו חוסם מסוג זה, ללא התייחסות לפרשת ואן קול הוא: ת"א (מחוזי ת"א) 2446/06 ליבל נ' רוטשילד (פורסם בנבו, 5.12.2016).

74 ת"א (מחוזי ת"א) 58988-12-16 מייק ואן קול נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 20.3.2017).
75 לעיל ה"ש 30.
76 פרשת מייק ואן קול, לעיל ה"ש 74, בפס' 7 להחלטה.
77 שם, בפס' 8.
78 שם, בפס' 11 (ההדגשה הוספה).

להגנה; **שלישית**, הצורך להגן על בעלי הדין האחרים מפני התובע הטרדן, כמו גם על המערכת השיפוטית והציבור הרחב, הוא בבחינת תכלית ראויה;⁸² **רביעית**, הצו החוסם אינו מוחלט ואף ניתן לביטול. הוא מגודר ומסווג, וניתן לקבוע את תנאיו כך שהפגיעה בזכות הגישה לערכאות לא תעלה על הנדרש.

1. סיכום

בחיבור זה סקרנו כמה סוגיות משפטיות הנוגעות לסוגים השונים של הצווים החוסמים הקיימים כיום בישראל. סיכומם של דבר, דעתנו היא כי צו חוסם מכל סוג כשלעצמו אינו פוגע שלא כדין בזכות הגישה לערכאות, כל עוד בתי המשפט מאזנים כראוי בין האינטרסים השונים וקובעים הסדרים מידתיים בתנאי הצו. מקום נכבד הוקדש ברשימה לסוגיית התובע הטרדן. כפי שצוין ופורט, נראה כי שימוש בצו חוסם כנגד תובע טרדן אינו מעורר בעיה עקרונית קשה, וזאת בעיקר משני טעמים: האחד, במצבים רבים צו חוסם כנגד תובע טרדן אינו פוגע כלל בזכות הגישה; השני, גם אם מתקיימת פגיעה בזכות הגישה, יכול בית המשפט לקבוע תנאים במסגרת הצו כדי שהפגיעה בזכות הגישה לא תעלה על

הנדרש (כאמור בתנאי הרביעי בפסקת ההגבלה).

לסיכום, חרף האמור, אנו תומכים בהסדרת הנושא בחקיקה. הסיבה לצורך זה אינה נובעת כאמור מהצורך לקבוע סמכות. זו קיימת. לדעתנו, ההסדרה בחקיקה נדרשת לשם הבניית אופן השימוש בסמכות. אם יחליט המחוקק (או מחוקק המשנה) לעשות כן, נראה שיכולה לצמוח תועלת מהפניית המבט להסדרים שאימצו בהקשר זה שיטות משפט מעבר לים.

של צו חוסם כנגד תובע טרדן, שלפיו יוגשו בקשותיו לאישור בית המשפט, היא אפשרות שאינה חוסמת כליל את זכות הגישה של תובע טרדן, ואם היא נעשית באופן נדיר, במשורה ובמקרים המתאימים, אין היא עולה כדי פגיעה שלא כדין בזכות החוקתית לפנות לערכאות.

(5) צו חוסם בפני תובע טרדן: סיכום - הזכות החוקתית של אדם לפנות אל בית המשפט ולקבל סעד, ללא סירוב, ללא עיכוב וללא משוא פנים, נתונה לכל אדם ומכאן שהיא עומדת גם לטרדן. במובן זה, האמירה העקרונית שלפיה "החוק הוא שגם לטרדנים שמורה זכות הגישה אל בתי-המשפט"⁷⁹ עודנה עומדת. עם זאת, ההלכה לפיה לבית המשפט

לא נתונה סמכות להורות על מתן צו חוסם ננטשה, וכיום ניתן להוציא צו חוסם משני סוגים: האחד, צו חוסם האוסר על נקיטת הליכים הנוגעים להליכים חלוטים; והשני, צו חוסם המחייב את התובע הטרדן לקבל את רשות בית המשפט להגשת הליכים חדשים.⁸⁰ במקרים המתאימים ובמידת הצורך מוסמך בית משפט המתמודד עם תובע טרדן להשתמש בשני סוגי הצווים. לדעתנו, המצב המשפטי הנוהג מוצדק וראוי. זכות הגישה לערכאות מבוססת על ההנחה כי לצורך הגנה על זכותו

המהותית של האדם, יש להגן על זכותו לפנות לערכאות שיפוטיות. כעולה מהפסיקה קיים איסור לעשות שימוש לרעה בזכות הגישה לערכאות, ושימוש כזה אינו זוכה להגנה חוקתית.⁸¹ הוצאת צו חוסם בנסיבות מתאימות אינה פוגעת שלא כדין בזכות הגישה לערכאות מכמה סיבות: **ראשית**, ברור שלתובע טרדן, מטבע היותו כזה, ניתן הזדמנויות לממש את זכות הגישה לערכאות; **שנית**, צו חוסם כנגד תובע טרדן מונע הליכי סרק אך אינו פוגע בזכויות מהותיות ראויות

79 פרשת אלון, לעיל ה"ש 52, בעמ' 126.

80 בג"ץ מייק ואן קול, לעיל ה"ש 68; פרשת ואן קול, לעיל ה"ש 74.

81 רע"א 3454/04 ורקר נ' הראל, פ"ס 4 להחלטה (פורסם בנבו, 5.6.2005); ב"ש"א 6479/06 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' שני, פ"ס 11 להחלטה (פורסם בנבו, 15.1.2007); ניתן להשוות זאת לאיסור לעשות שימוש לרעה בזכות לקניין, ראו: ע"א 782/70 רזומילסקי נ' פרידמן, פ"ד כה(2) 530, 523 (1971); איסור זה נותר בעינו גם לאחר שזכות הקניין זכתה למעמד חוקתי, ראו: ע"א 8661/10 נעמה נ' טורקיה, פ"ס 11 לפסק דינה של השופטת חיות (פורסם בנבו, 19.2.2012).

82 כך, לדוגמה, ציין השופט סולברג ברע"א 7070/14 עזבון אבו ליל נ' עזבון אלפיהם, פ"ס 12 להחלטה (פורסם בנבו, 14.1.2015): "אינטרס מערכתי זה לניצול נכון של המשאבים המוגבלים אינו כלכלי גרידא, אלא מגלם ושומר על זכותם החוקתית לגישה לערכאות של בעלי הדין כולם"; שיקול זה עמד גם בפני המחוקק האוסטרלי בבואו לקבוע את ההסדר החוקי במדינת קווינסלנד: Narelle Bedford and Monica Taylor, Model no More: Querulent Behaviour, Vexatious Litigants and the Vexatious Proceedings Act 2005 (Qld), 24 Jur. Of Jud. Adm. 46, 57 (2014).